

PEDAGOGIK MAHORAT

MS
2021

ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТЛАРИДА МУАММОЛИ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯСИНИ ҚЎЛЛАШНИНГ АЙРИМ ЖИХАТЛАРИ

Мақолада олий ўқув юртларида фанларни муаммоли ўқитиш технологиялари тўғрисида фикр юритилиб, муаммоли таълимнинг мақсади, ҳозирги тараққиёт босқичидаги вазифалари хусусида амалий тажрибалар баён этилган. Айниқса муаммоли таълимни таъкил этиш жараёнида, муаммоли вазиятлар яратиш, уларни ечиш йўллари, мавзу мазмунини ечишда муаммоли вазиятнинг ўрни тўғрисида фикр юритилган. Шунингдек, олий таълим муассасаларида ўқув фанларини муаммоли ўқитиш борасида сўз юритилиб, муаммоли дарснинг тузулмаси келтирилган.

Калит сўзлар: олий ўқув юрти, муаммоли таълим, ўқитиш технологияси, муаммоли вазият, муаммо, қобилият, долзарблаштириш, муаммоли дарс тузилмаси, муаммоли таълим методлари.

В статье рассматриваются технология проблемного обучения в высшей школе, цели проблемного обучения, практические опыты по решению задач на текущем этапе развития. В частности, в процессе организации проблемного обучения учитывалась роль решения проблем в создании проблемных ситуаций, способы их решения, содержание темы. Также говорится о проблемном преподавании академических предметов в высших учебных заведениях и структуре проблемного урока.

Ключевые слова: Высшее образование, проблемное обучение, технология обучения, проблемная ситуация, проблема, способность, актуализация, проблемная структура урока, проблемные методы обучения.

The article discusses the technology of problem-based learning in higher education, the purpose of problem-based education, practical experiences on the tasks at the current stage of development. Especially in the process of organizing problem-based education, the role of problem-solving in creating problem-solving situations, ways to solve them, the content of the topic was considered. There is also talk about the problem-based teaching of academic subjects in higher education institutions, and the structure of the problem-based lesson.

Key words: Higher education, problem-based learning, teaching technology, problem situation, problem, ability, actualization, problem-based lesson structure, problem-based learning methods.

Кириш. Ҳозирги ижтимоий-иқтисодий тараққиёт, фан-техника ривож жараёнида ёш мутахассисларни ҳар томонлама баркамол, билимдон, ишбилармон, тадбиркор, ижодкор қилиб тарбиялаш мамлакат ва таълим муассасалари олдида турган долзарб масала саналади. Бу муаммони талаб даражасида ҳал этиш учун мамлакатда маънавий ва маърифий шарт-шароитлар яратиш лозим бўлади. Чунончи, республика Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2020 йил 30 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида таъкидланганидек, “Биз ўз олдимизга мамлакатимизда Учинчи Рениссанс пойдеворини барпо этишдек улуғ мақсадни қўйган эканмиз, бунинг учун янги Хоразмийлар, Бегларлар, Ибн Синолар, Улуғбеклар, Навоий ва Бобурларни тарбиялаб берадиган мухит ва шароитларни яратишимиз кепарк. Бунда, аввало, таълим ва тарбияни ривожлантириш, соғлом турмуш тарзини қарор топтириш, илм-фан ва инновацияларни тараққиёт эттириш миллий гоёмизнинг устунлари бўлиб хизмат қилиши лозим.

Ушбу мақсад йўлида ёшларимиз ўз олдида катта мараларни қўйиб, уларга эришишлари учун кенг имкониятлар яратиш ва ҳар томонлама кўмак бериш – барчамиз учун энг устувор вазифа бўлиши зарур. Шундагина фарзандларимиз халқимизнинг асрий орзу – умидларини рўёбга чиқарадиган буюк ва қудратли кучга айланади”[1, 1].

Бу орзу–умидларни рўёбга чиқарадиган буюк ва қудратли куч Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги 2019 йил 8 октябрдаги ПФ – 5847 сонли Фармони асосида “Ўзбекистон Республикаси Олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш Концепцияси”да кўрсатилган вазифалар манба бўлиб хизмат қила олади. Концепцияда таъкидланишича бугунги кунда рақобатбардош, ижодкор, тадбиркор кадрларни тайёрлаш учун таълим жараёнига рақамли технологиялар ва замонавий усулларни жорий этиш биринчи муаммо ҳисобланади. Ушбу муаммони

хал этишнинг муҳим жиҳатларидан бири олий таълимдаги фанларни ўқитиш жараёнига муаммоли таълимни татбиқ этишдир.

Мақсад. Олий таълим муассасаларида табиий–илмий ва гуманитар фанлар, умумқасбий фанлар, ихтисослик фанлари, танлов ва кўшимча фанлар блокдан ўрин олган ўқув фанларини ўқитишда муаммоли таълим технологияларини татбиқ этишнинг моҳияти, функциялари, методлари ва муаммоли дарс тузилмасини баён этишга қаратилган.

Асосий қисм. Муаммоли таълим технологияси бугунги кун дидактика фани олдида турган вазифа эмас. Бунга қадим замонлардан бошлаб қизиқиш пайдо бўлган ва у ўзининг илмий асосини XIX асрнинг 90-йилларида топа олган. Унга америкалик файласуф, психолог ва педагог Дж.Дьюи Чикаго шаҳрида ташкил этган тажриба мактабида олиб борган тадқиқотлари натижасини хулосалаб 1894 йилда муаммоли таълимга асос солди ва 1909 йилда ёзган “Биз қандай фикрлаймиз” номли педагогик ва психологик асаридан муаммоли таълим технологиясининг мазмунини ёритди.

Бу ғоя кейинчалик америкалик психолог Дж.Брунер, XX асрнинг 50-йилларида поляк педагоги Винценти Оконь, 70-йилларда татар педагоги, академик М.И.Махмутов томонидан ривожлантирилди. Педагогик ва психологик манбаларда қайд қилинишича муаммоли таълим технологияси рус педагоглари ва психологлари И.Я.Лернер, С.Л.Рубенштейн, А.В.Брушлинская, методистлар Н.А.Менчанская, Т.В.Кудрявцев, А.М.Матюшкинлар, ўзбек педагог ва психолог олимлари Н.Н.Азизхўжаева, Н.Х.Авлиёкулов, Э.Ғозиев, А.Чориев, З.Исмоилова, Р.Гайнутдиновларнинг ўқув қўлланмалари ва рисолаларида муайян даражада ёритилди.

Юқорида баён этилган олимларнинг фикрларига кўра муаммоли таълимнинг бош мақсади – билим олувчининг муаммони тўлиқ тушуниб етишига эришиш асосида, уларда тафаккурни, ижодий қобилиятни, ақлий ҳаракатларни ривожлантиришдан иборат. Муаммоли таълим технологиясининг дастлабки педагогик жиҳатини илмий-назарий жиҳат ташкил этади. Илмий-назарий асоснинг моҳияти шундан иборатки, юқорида кўрсатиб ўтилган олимларнинг фикрларига кўра муаммоли таълим ўқув жараёнини фаоллаштириш, ўқувчилар фаолиятини жадаллаштириш, ақлий ҳаракатларни ривожлантириш асосида мантикий тафаккурни таққомиллаштиришни бош вазифа қилиб қўяди. Шу асосда таълим жараёнида ўқувчи–талабалар билимлар тизимини ва малакаларини эгаллаш орқали ўзларининг ақлий фаолиятларини билимлар билан кенгайтирадилар, илмий тушунчалар улар онгига сингдирилади. Назариётчиларнинг таъкидлашича бу ҳолат таълим жараёнида самарали қўлланиладиган муаммоли метод ва усуллар муаммоли дарс тузилмасини ишлаб чиқиб, унда мазкур метод ва усуллардан ўринли фойдаланиш орқали эришилади.

Ўқувчи–талабаларнинг ўқув фаолиятини психология фани нуқтаи назаридан таҳлил қилганда ўқувчиларда ақлий ҳаракатларини тезлаштириш, ижодий тафаккурни ривожлантириш, мантикий фикрлашни ўстириш йўлидаги изланишлар ўқув муассасаларида муаммоли вазиятни ташкил этиш асосида амалга ошади. Таниқли педагог–олимлар М.Махмутов, Т.Кудрявцев, Ю.Зотов, А.Матюшкин, А.Петровский ва бошқа таниқли таълимотчиларнинг кўрсатишича муаммоли вазият нафақат муаммоли ечиш, билимларни мукамал ўзлаштириш, ижод қилишга, балки ўқув режасидаги фанларни ҳақиқий ўзлаштириш ва билиш муносабатига олиб келади. Демак, олий ўқув юртларида ўқув фанларини муаммоли ўқитишнинг иккинчи жиҳатини **муаммоли вазият ташкил этади**. Зеро, А.Петровскийнинг таъбири бўйича, “Муаммоли вазият – бу субъектнинг муаммо тарзида берилган таълим мазмуни билан ўқитувчи томонидан ташкил этилган, фаол ўзаро таъсир усулидир. Бу жараён давомида субъект фикрлашга ўрганади, билимларни ижодий ўзлаштиради, илмий билимлар объектив карама-қаршилиги ва уларни ечиш усуллари билан қайта алоқада бўлади”[5, 189].

Муаммоли вазиятнинг моҳияти шундан иборатки, у билим олувчининг, яъни талабанинг хотирасигагина эмас, балки уларнинг фикрлаш фаолияти қонуниятларини, билишга оид қизиқишларини, табиати, маънавий эҳтиёжлари ҳамда ўқув матнларини ҳисобга олувчи дидактик назария асосида қўрилади. Шунинг учун муаммоли таълим ўқиш-билиш фаолиятини фаоллаштиради, ижодий қобилиятни таркиб топтиради ва талаба олдида қўйилган муаммони англаш ва ечиш учун имконият очади.

Муаммоли вазиятнинг ўзига хос педагогик–психологик хусусияти унинг ривожлантирувчи таълим технологияси билан моҳиятан боғлиқлигидир. Ривожлантирувчи таълим жараёни ҳам билим олувчиларнинг ўқиш-билиш фаолиятини фаоллаштиради, илгари маълум бўлган барча ўқув маълумотларини ва уларни ўзлаштириш усулларини, шунингдек эсга тушириш ва хотирада қайта тиклаш, хотиралаш усулини ривожлантиришга ёрдам беради. Буларсиз на фаоллик, на ижодийлик, на фикрлаш амалга ошмаслигини тажриба кўрсатмоқда. Аммо муаммоли вазиятни фаол ақлий фаолиятни талаб қилувчи ҳар қандай интеллектуал қийинчиликларни вужудга келтирувчи дидактик ҳодиса деб аташ мумкин эмас. “Шуни таъкидлаш зарурки, - деб ёзади профессор Ю.Б.Зотов, -

интеллектуал қийинчиликларнинг моҳияти, масалан, ўқиувчи маълум формулани эсидан чиқариб, уни эслаш учун куч сарф этишида эмас, балки ўқувчининг билими, ҳаётий тажрибаси билан қарама-қарши бўлган информацияни ҳосил қилувчи вазият эканлигидадир. Муаммоли вазият асосида ҳосил бўлган қарама-қаршиликлар, уларни юқотишга қаратилган тафаккур жараёнини ҳосил қилади. Шундай қилиб, ҳар қандай тафаккурнинг бошланиши муаммоли вазиятдадир”[2, 31].

Тажриба шуни кўрсатадики, муаммоли вазиятдан ўқув жараёнининг барча босқичларида: маърузанинг баёни, уни мустақамлаш ва тизимга солиш, билимларни назорат қилиш жараёнида қўллаш мумкин. Муаммоли вазиятлар ўқув жараёнида аниқ ва тўғри яратилса, мазкур мавзунини муаммоли дарс шаклида ўтиш мақсадга мувофиқ. Бунинг учун профессор З.Қ.Исмоилова таъкидлаганидек, муаммоли вазият яратиш усулларини билиш даркор. Унинг фикрига кўра муаммоли вазият яратиш усуллари:

-ўқитувчи талабаларга дарс мавзуси билан боғлиқ зиддиятли ҳолатни тушунтириш ва уни ечиш йўлини топиш;

-бир масалага доир турли нуқтаи-назарларни баён қилиш;

-ҳал этиш учун етарли бўлмаган, ортиқча маълумотлар бўлган ёки саволнинг қўйилиши нотўғри бўлган масалаларни таклиф этиш ва бошқалар [3, 94].

Шунга биноан муаммоли вазиятнинг белгиларини қуйидагилар ташкил этади:

-талабага нотаниш фактнинг мавжуд бўлиши;

-вазифаларни бажариш учун талабага бериладиган кўрсатмалар, юзага келган билиш машаққатини ҳал қилишда уларнинг шахсий манфаатдорлиги.

Муаммоли таълимнинг ўзига хос яна бир **жиҳати**, унинг методлар тизимига эга эканлигидир. Маълумки, замонавий дидактикада методлар тизими мавжуд бўлиб, у аниқ тушунчаларни: таълим методи, ўқитиш методи, ўқув методи кабиларни ўз мазмунига қамраб олади.

Таълим методи – бу ўқитувчи ва ўқувчилар жамоасининг муайян доирадаги дидактик вазифаларни ечишнинг методик усулларини бирга қўшиш орқали амалга ошириладиган мақсадли фаолиятнинг қоида ва принциплари тизимидир. У ўқитиш ва ўқиш ишларининг муайян ўйғунлашувини, яъни ўқитувчи билан ўқувчиларнинг ўзаро ҳамкорлигини қамраб олади.

Ўқитиш методи – бу таълимнинг умумий метод ва дидактик вазифаларини ечиш учун ўқитиш (маълумотни баён қилиш) усуллари тизимидир. Бу метод ўқувчилар билан ўқитувчининг ўзаро ақлий ҳаракатларини назарда тутиб, умумпедагогик ва дидактик принципларига мувофиқ ўқувнинг тегишли аниқ босқичида ўқитувчининг бошқариш усулини ва ўқувчи-талабаларининг билиш фаолиятини йўлга қўйишни англатади.

Ўқув методи – бу ўқитиш методи ва ўқувчининг ўзлаштирганлик даражасини йўлга қўювчи, ўқувчининг фаолият усулидир. (М.И. Махмутов).

Бу дидактик категориялар албатта, муаммоли таълим технологиясига таалуқлидир.

Муҳокамалар ва натижалар. Маълумки дидактика фанида бир неча олимлар ва дидактлар томонидан таълим методлари таснифланган. Шулардан муаммоли таълим методларига яқинроғи, яъни ўқувчиларнинг фикрлаш фаолиятига тадқиқотчилик ва муаммоли вазиятлар мавжудлигини англатувчи методлар тизими М.Н.Скаткин ва И.Я.Лернерлар томонидан таснифланган.

Улар:

1. Тушунтириш, намоёиш этиш.
2. Репродуктив.
3. Муаммоли баён қилиш.
4. Қисман изланувчанлик .
5. Тадқиқот (ижодийлик) методларидир.

Мазкур методлар тизимига монанд ҳолда кейинги даврда таълим жараёнига муаммоли ўқитиш технологиясини татбиқ этиш орқали муаммоли таълим методлари тизими яратилди. Буларга ўзаро умумий тарзда боғланган муаммоли ва бинар методларни киритиш мумкин. Муаммоли ўқитиш методларига ўқув материалларини ўқитувчи томонидан муаммоли тарзда изоҳлаш ва ўқувчи-талабаларнинг мустақил фаолиятларини йўлга қўювчи:

- монолог шаклида баён қилиш;
- мулоҳазали (кўрсатмали) баён қилиш;
- диалог шаклида баён қилиш;
- эвристик топшириқлар;
- тадқиқотчилик топшириқлари;
- дастурий топшириқлар.

Монолог шаклида баён қилиш методи – бу маъруза машғулотларида мавзунини муаммоли баён қилишни назарда тутиб, ўқувчиларнинг фикрлаш фаолиятларини активлаштиришни назарда тутувчи методдир. Бу метод машғулот жараёнида ахборот ва муаммоли савол қўйиш; янги тушунчаларни қўшимча материаллар ёрдамида баён қилиш; қизиқарли, ҳаётий воқеаларни мисол келтирган ҳолда баён қилиш орқали ўқувчи-талабалар олдида муаммоли вазиятни яратиш йўли билан уларда қизиқиш ўйғотиб, амалга оширилади.

Мулоҳазали (кўрсатмали) баён қилиш методи – ушбу метод муаммоли вазият яратиб, фактик материалларини таҳлил қилишга, хулоса чиқариш ва маълумотларни умумлаштириш нуқтаи назардан татбиқ этилади. Унда ҳар бир мавзунини тарихий материаллар билан тўлдириб, ўқувчиларни мантикий фикрлашга ундайди. Масалан: “Биласизларми, мустақиллик йилларида ўзбек олимлари у ёки бу қонунни кашф этиб, Янги Ўзбекистонни куриш йўлларини кўрсатдилар! Улар нимани кашф этганлар?” Бу муаммоли вазият ўқувчиларда мустақиллик йилларидаги тарихий маълумотларни ўрганиш, унинг натижаларини таҳлил қилиш ва шу асосида билимларни умумлаштиришга ёрдам беради.

Бу метод, асосан, ижтимоий, илмий-табiiй фанларни ўқитишда қўлланиладиган метод бўлиб, талабаларни мулоҳаза юритиш, ҳаётий мисоллар ёрдамида фикрларини изоҳлаш, мантикий фикрлашни тарбияладиган метод ҳисобланади.

Диалог тарзида баён қилиш методи – ўқитувчининг ўқувчилар жамоаси билан ўқув маълумотларини диалог (ўзаро фикр алмашиш) тарзида ўзлаштиришни назарда тутаяди. Бу метод шунчаки суҳбат тарзидан иборат бўлмай, излаш ва изланиш суҳбатидан иборат бўлади. Диалог методи талабаларга ўз фикрини мустақил равишда монолог (маъруза) тарзида баён қилиш кўникмаларини шакллантиради.

Эвристик топшириқлар методи - муаммоли таълимнинг бу методи шу билан тавсифланадики, ўқитувчи машғулот жараёнида, муайян бир ўқув муаммосини ўқувчилар ҳамкорлигида муаммоли вазиятни вужудга келтириш ва ўқувчи-талабаларнинг муаммони мустақил ҳал қилиш учун ўзича изланиши ва ижодий фаолият кўрсатишини талаб этади. Муаммонинг ўқитувчи томонидан қўйилиши эврика – қисман ижодий изланиш қилиб қўяди.

Тадқиқот (ижодийлик) методи – бу метод ўқувчи талабалардан тўла ижодийликни талаб этади. У янги билим олиш мақсадида мавзуга доир муаммони ўзи тузади, уни мустақил равишда ҳал қилиш йўлларини излайди. Бу методнинг устунлиги шундаки, талабаларнинг билиш фаолиятини босқичма-босқич фаоллаштиришни назарда тутаяди. Бу эса талабаларнинг ақлий қобилиятларини ривожлантиришга ва ўқув фаолиятида тадқиқотчилик элементларининг пайдо бўлишида асос ҳисобланади.

Дастурий топшириқлар методи - бу метод ўқув маълумотларини муайян дастурий топшириқлар асосида ўзлаштиришни ва уни тайёрланган дидактик воситалар ёрдамида мустақил ва босқичма-босқич эгаллашни назарда тутаяди.

Шундай қилиб, муаммоли таълимнинг юқорида тавсифланган методлари ўқитувчининг тушунтириши билан талабаларнинг мустақил билиш фаолиятини турли-туман ташкил этишини йўлга қўяди. Унда ўқувчиларнинг мустақилликлари ва билимларини ўзлаштиришнинг турли кўринишлари амалга ошади. Унда ўқитувчи билан ўқувчиларнинг биргаликдаги фаолияти талабаларнинг мустақил ақлий ҳаракатларини йўлга қўйиб, масала ва топшириқларни мустақил ўзлаштиришга йўллайди.

Муаммоли таълимнинг яна бир жиҳати муаммоли дарсни тайёрлаш ва уни лойиҳалаш билан тавсифланади. Маълумки, олий таълимда фаолият кўрсатаётган ўқитувчи–профессорлардан суҳбат жараёнида: “Сиз муаммоли дарсга тайёрланиш ва уни ташкил этишда нималарга амал қиласиз?” – деган саволга қўпинча улардан, “Дарс тузилмаси (структураси)га амал қиламан, деган жавобни эшитамиз. Хўш, муаммоли дарснинг тузилмаси нималардан иборат бўлиши керак? Манбаларда таъкидланишича ҳар қандай дарс сингари муаммоли дарс ҳам тематик ва дарс режалари асосида тузилиб, дарс таҳлили мантикий олдиндан белгиланади. Дарс тузилиши, дарс таркибининг ўзаро таъсирини ифодаловчи турли таркибий қисмларини қамраб олади.

Муаммоли дарснинг таркибий қисмлари куйидаги тузилмадан иборат:

1. Ўқувчи талабаларнинг олдинги билимларини долзарблаштириш.
2. Янги билимлар ва ақлий ҳаракат усулларини ўзлаштириш.
3. Кўникма ва малакаларни таркиб топтириш.

Ўқувчиларнинг илгариги билимларини долзарблаштиришда олдин ўзлаштирилган билимларни шунчаки эслашни эмас, балки уларни янги педагогик жараёнда қўллаш, билим олувчиларнинг билиш фаолигини рағбатлантириш, ўқитувчи назоратини ҳам қамраб олган ҳолда ўқувчи-талабалар фаолияти учун билимлар долзарблаштирилади.

Янги билимлар ва ақлий ҳаракат усуллари ўзлаштиришда, янги ўқув материали ва тушунчаларини баён этишга оид ўқитувчи фаолияти ёки талабаларнинг янги билим ва тушунчалар моҳиятини мустақил ёритишга оид ақлий ҳаракат киради. Бу асосан китоб билан ишлаш, мавзу матнини таҳлил қилиш, мустақил кузатиш, тажриба олиб бориш, жадвал ва слайдлар тузиш каби ишлар киради.

Кўникма ва малакаларни таркиб топтириш бу фаолият билимларини қўллашда малакани машқ қилдириш, у ёки бу ақлий ва амалий ҳаракат ишларини кўп марталаб такрорлашни талаб қилади. Бу талаб муаммоли вазият жараёнида эгалланган тушунчалар, теоремалар, қоидаларни амалда қўллаш билан характерланади. Шу ўринда таъкидлаш жоизки ўй вазифаси мустақил элемент сифатида муаммоли дарснинг дидактик тузилишига кирмайди. Чунки у ўқитувчи берган вазифа асосида ўқувчиларнинг мустақил ишлашлари орқали амалга оширилади.

Академик М.И.Махмутов томонидан муаммоли дарс тайёрлаш ва лойиҳалаштириш учун аниқ талаб ва қоидалар ишлаб чиқилган. Бу қоидаларда дарсни тайёрлашда ўқув материалнинг мазмуни, ўқитишнинг усул ва методларини танлашга муаммолилик принциpigа риоя қилиш лозим. Булар:

1. Таълим (дарс, машғулот) мақсадларни қўйиш, ўқитиш методларини танлашда ўқувчилар ақлий ривожининг аниқ мақсадлари аниқлаб олинмоғи лозим.

2. Дарс машғулотига тайёрланишда таълим усуллари, мазмуни, шакллари, тузилишидаги тизимлиликни ва бунда ўқувчиларнинг изланиш фаолияти мантиғига асосланмоқ лозим.

3. Таълим методларини танлаш ва уларнинг қўлланилиши талабаларнинг билим даражаси, ўқиш-билиш жараёнининг мантиқи, ақлий фаолиятнинг мазмуни ҳамда ақлий ҳаракатларни ҳосил қилувчи назарий ва амалий ўқув фаолияти усуллари белгилан.

4. Таълимнинг ўқиш ишларининг оммавий, гуруҳий ва яқка тартибдаги иш мазмунини ўқув муаммосини ҳал қилишга қаратиш, ўқиш ва ўргатишнинг йўллари ва усуллари кўрсатмалилик, ҳиссийлик ва рационаллик, продуктив ва дедуктив фаолият билан қўшиб олиб боришга эришиш.

5. Таълим жараёни юзасидан олиб бориладиган тизимли назорат билимларни ўзлаштириш, муаммоли таълим йўллари қўллаш даражаси бўйича ўқув маълумотларини таҳлил қилиш ва ўз натижаларини асослашни талабалар томонидан амалга оширилишини йўлга қўйиш [4, 157].

Юқорида қайд қилиб ўтилганлар ўқувчи-талабаларнинг интеллектуал тараққиёт даражасини ҳисобга олишни тақозо қилади. Олий таълимда ўқитувчи фанларни ўқитишда бу мантиқни унутмаслиги ва шунга қараб фаолиятни йўлга қўйиши лозим. Шундагина талабалар қўйилган муаммо моҳиятини аниқ англайдилар, уни ечиш йўллари белгилайдилар ва ечимини амалга ошириб, уни тўғрилигини текшириш қобилиятига эга бўладилар.

Хулоса. Олий ўқув юртлирида муаммоли таълим технологиясини қўллашда ҳар бир фаннинг мазмун-моҳиятидан келиб чиққан ҳолда турли муаммолар ёки вазиятлар ечимини топиш, уни назарий ва амалий жиҳатдан асослашни талабаларга тўғри ўргатишлари, муаммоли вазиятни тўғри англаш ва ечиш усуллари тўғри танлашга ўргатиш, ҳамда шу аснода талабаларнинг ўз фикр-мулоҳазаларини эркин, мустақил баён этишга одатлантириш, уларни фаоллаштириш билан бирга, эгаллаган билимларини амалиётга қўллаш кўникмаларини тарбиялашга ёрдам беради.

Адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Олий Мажлисга мурожаатнома. –Тошкент: “Халқ сўзи”, 2020 йил, 31декабрь.
2. Зотов Ю.Б. Организация современного урока. – М.: “Просвещение” 1984. -31 б.
3. Исмоилова З.Қ., Раупова, Ш.А. Муаммоли таълим технологияларининг, таълим жараёнидаги ўрни. – Тошкент: “Ирригация ва меллиорация” Ж.№3, 2018. 93-97б.
4. Махмутов М.И. Мактабда проблемали таълимни ташкил қилиш. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1981.
5. Петровский А.В. Возрастная и педагогическая психология. – М.: “Педагогика”, 1988.

МУНДАРИЖА

Бахтиёр АДIZOB. Креатив фикрлашга йўналтирилган таълим технологиялари	5
Ширинбой ОЛИМОВ. Таълимни технологиялаштиришнинг асосий элементи	9
Болта ХОДЖАЕВ. Олий ўқув юртларида муаммоли таълим технологиясини қўллашнинг айрим жиҳатлари.....	15
Nasiba AZIMOVA, Zarina NASIMOVA. O‘qituvchi nazokatida dilkashlik va pedagogik takt.....	20
Акбар ГУЛБОЕВ. Педагоглар фаолиятини ташхис қилишнинг назарий ва методологик асослари.....	26
Qobiljon ABDULLAYEV, Nargiza BOBOMURODOVA. Qadimgi mesopatamiyadagi madaniy-ma’rifiy taraqqiyot sarchashmalari	30
Гулия ҲАБИБОВА, Умида БАҲРИЕВА. Талабаларнинг мустақил иши - таълимни ташкил этишнинг етакчи шакли сифатида.....	33
Лола ЭЛИБОЕВА. Бўлажак бошланғич синф ўқитувчиларининг педагогик маҳоратини оширишда интерфаол таълим методларидан фойдаланиш	37
O‘lmas QURBONOVA. O‘zbekiston va Finlyandiya ta’lim tizimi: muammo va istiqbollar.....	42
Гулчеҳра ИЗБУЛЛАЕВА. Муслихиддин Саъдий Шерозийнинг “Гулистон” ва “Бўстон” асари юксак дидактик манба сифатида	46
Gulnoz TOSHOVA. Pedagogik faoliyat va uni takomillashtirishda pedagog mahorati	52
Manzura OCHILOVA. Sharq mutaffakirlari merosida oilada bolalarni axloqiy tarbiyalash.....	57
Dildora TOSHEVA. Boshlang‘ich sinflarda “Atrofimizdagi olam” fanidan “Yashil dorixonona” mavzusini o‘qitishning pedagogik-psixologik imkoniyatlari.....	61
Bobomurod JO‘RAYEV. Somoniylar davrida ta’lim tizimi va mazmuni.....	65
Dilfuza RAKHMONOVA. Equirements for preschool education teacher.....	70
Matluba HOJIYEVA. TA’LIM JARAYONIDA AKSIOLOGIK TARBIYANI TASHKIL ETISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	74
Нигина ИСМАТОВА. Оилада болаларни маънавий-ахлоқий тарбиялашда миллий кадрятлардан фойдаланиш усул ва воситалари.....	79
Олимжон АХМАДОВ. Бухорода янги усул мактаблари фаолияти (XIX аср охири XX аср I чораги) .	83
Nilufar RAXIMOVA. Tarbiya va shaxs kamoloti	89
Gulshan SAIDNAZAROVA. Al-Buxoriyning hadislarida tarbiya masalasi	94
Нигора САЙФУЛЛАЕВА. Методика оценки развития экономического мышления у студентов вуза	98
Маърифат УМУРОВА. Мактабгача ёшдаги болаларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда музиканинг ўрни.....	103
Oybek ORTIQOV. O‘quvchi-yoshlarni milliy mafkura ruhida tarbiyalash mazmuni	109
Феруза РАМАЗОНОВА. Бўлажак ўқитувчиларда касбий эътиқодни шакллантириш педагогик муаммо сифатида	113
Olimjon AHMADOV, Dilnoza ELOVA. Buxoro bosmaxona va nashriyotlariga texnika sohasidagi yangiliklarning kirib kelish tarixidan (1920-1924-yillar).....	116
Madina BAXRAMOVA. Modulli ta’limni joriy etishning muammolari va yechimlari	120
Болта ХОДЖАЕВ, Ситора ШАРИПОВА. Талабаларнинг ўқув-билув фаолиятини активлаштиришда муаммоли таълим имкониятларидан фойдаланиш	124
Shaxlo XALILOVA. Jahon pedagogikasida pedagogik muloqotning zamonaviy uslublari va uning milliy pedagogik muloqot uslublari bilan integratsiyasi	129
Zuxriddin SHERNAZAROV. Abdulla Avloniyning ma’rifiy-pedagogik faoliyati	134
Феруза ЖУМАЕВА. Ўзбек оилаларида ёшларнинг оилавий тарбия ҳақидаги тасаввурларини шакллантириш	138